

PRINCIPIILE DE LA YOGYAKARTA

PRINCIPII REFERITOARE LA PUNEREA ÎN PRACTICĂ
A DREPTULUI INTERNAȚIONAL AL DREPTURILOR OMULUI
ÎN CEEA CE PRIVEȘTE ORIENTAREA SEXUALĂ
ȘI IDENTITATEA DE GEN

CONSILIUL NAȚIONAL PENTRU COMBATEREA DISCRIMINĂRII

PRINCIPIILE DE LA YOGYAKARTA

Principii referitoare la punerea în practică a dreptului internațional al drepturilor omului în ceea ce privește orientarea sexuală și identitatea de gen

CUPRINS

Cuvânt înainte	4
Introducere	6
Preambul	9
PRINCIPIUL 1. Dreptul la exercițiul universal al drepturilor omului	12
PRINCIPIUL 2. Dreptul la egalitate și dreptul la nediscriminare	12
PRINCIPIUL 3. Dreptul la recunoaștere în fața legii	14
PRINCIPIUL 4. Dreptul la viață	15
PRINCIPIUL 5. Dreptul la securitatea persoanei	15
PRINCIPIUL 6. Dreptul la viață privată	16
PRINCIPIUL 7. Dreptul de a nu fi privat de libertate în mod arbitrar	17
PRINCIPIUL 8. Dreptul la un proces echitabil	18
PRINCIPIUL 9. Dreptul la tratament uman în timpul detenției	19
PRINCIPIUL 10. Dreptul de a nu fi supus torturii sau pedepselor și tratamentelor crude, inumane sau degradante	20
PRINCIPIUL 11. Dreptul la protecție împotriva oricăror forme de exploatare, vânzare sau trafic de ființe umane	20
PRINCIPIUL 12. Dreptul la muncă	21
PRINCIPIUL 13. Dreptul la securitate socială și la alte măsuri de protecție socială	22
PRINCIPIUL 14. Dreptul la un nivel de trai adecvat	22
PRINCIPIUL 15. Dreptul la o locuință adecvată	23
PRINCIPIUL 16. Dreptul la educație	24
PRINCIPIUL 17. Dreptul de a se bucura de cel mai înalt standard posibil de sănătate	25
PRINCIPIUL 18. Protecția împotriva abuzurilor medicale	26
PRINCIPIUL 19. Dreptul la libera opinie și exprimare	27
PRINCIPIUL 20. Dreptul la întrunire liberă și pașnică și la asociere	28
PRINCIPIUL 21. Dreptul la libertatea de gândire, conștiință și religie	29
PRINCIPIUL 22. Dreptul la liberă circulație	29
PRINCIPIUL 23. Dreptul de a solicita și de a beneficia de azil în altă țară	30
PRINCIPIUL 24. Dreptul de a întemeia o familie	30
PRINCIPIUL 25. Dreptul de a participa la viața publică	31
PRINCIPIUL 26. Dreptul de a participa la viața culturală	32
PRINCIPIUL 27. Dreptul de a promova drepturile omului	33
PRINCIPIUL 28. Dreptul la remedii reale și eficiente și la despăgubiri	34
PRINCIPIUL 29. Responsabilitatea pentru încălcările drepturilor omului	35
Recomandări suplimentare	36
Semnatarii ai Principiilor de la Yogyakarta	38

Textul original este cel în limba engleză. Există traduceri oficiale în limbile arabă, chineză, franceză, rusă și spaniolă. Martie 2007

Traducerea și editarea în limba română a fost realizată de Adrian R. Coman, Iustina Ionescu, Romanița Iordache și Mona Nicoară cu sprijinul Asociației ACCEPT și al Comisiei Internaționale de Drepturile Omului pentru Gay și Lesbieni (IGLHRC). Aprilie 2009.

CUVÂNT ÎNAINTE

Principiile de la Yogyakarta nu sunt ele însele drept internațional obligatoriu, însă sunt standarde derivate din jurisprudența internațională obligatorie pentru România, țară care a semnat și ratificat majoritatea instrumentelor internaționale de drepturile omului. Principiile de la Yogyakarta au fost formulate de un grup de experți pentru a suplini lipsa unui instrument normativ special formulat pentru protecția persoanelor de orientare homo/bisexuală și a persoanelor transgender; instrumente speciale există pentru protecția altor grupuri, cum ar fi femeile, copiii, persoanele cu dizabilități și minoritățile etnice. Principiile afirmă explicit drepturi individuale civile, politice, economice, sociale și culturale însă, încă o dată, nu exprimă o viziune pentru viitor; Principiile nu formulează drepturi noi, ci drepturi pe care le avem în prezent pe baza jurisprudenței internaționale, fără discriminare pe motiv de orientare sexuală sau identitate de gen. O versiune adnotată a Principiilor, disponibilă în limba engleză la www.yogyakartaprinciples.org, identifică jurisprudența pe baza căreia a fost formulat fiecare Principiu.

Dreptul intern vine în sprijinul promovării Principiilor în România, mulțumită art. 11 (2) din Constituție, care prevede "Tratatele ratificate de Parlament, potrivit legii, fac parte din dreptul intern" și art. 20 (2) "Dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului, la care România este parte și legile interne, au prioritate reglementările internaționale, cu excepția cazului în care Constituția sau legile interne conțin dispoziții mai favorabile." Schimbările legislative din ultimul deceniu au urmărit respectarea drepturilor omului, în special abrogarea articolului 200 din codul penal cu privire la relațiile între persoane de același sex și Ordonanța 137/2000 pentru combaterea discriminării, care include explicit orientarea sexuală între criteriile de nediscriminare. Legislația trebuie însă îmbunătățită, de exemplu pentru a recunoaște identitatea de gen drept criteriu de nediscriminare și asigură astfel protecția persoanelor transgender. De asemenea, alte drepturi, cum ar fi cel la moștenire între parteneri, pot fi obținute în prezent numai prin căsătorie, prin urmare sunt accesibile numai heterosexualilor.

Situația socială s-a îmbunătățit de asemenea în România, un indicator fiind sondajele de opinie. În 2000, 86% din populație nu voia un homosexual ca vecin (Barometrul Fundației Soros), în timp ce studiul publicat în iulie 2008 de Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării arată un procent de 58% din populație care împărtășește aceeași opinie. Însă avem încă o majoritate care nu recunoaște egalitatea în drepturi în acest context.

Prin urmare, este necesară intervenția statului pentru realizarea drepturilor omului fără discriminare pe motiv de orientare sexuală și identitate de gen. Principiile de la Yogyakarta ajută statul, organizațiile internaționale guvernamentale și neguvernamentale, precum și alte instituții să formuleze norme, legislație și politici pentru promovarea și respectarea drepturilor omului în cazul persoanelor de orientare homo/bisexuală și a persoanelor transgender.

O serie de țări au făcut referire la Principii în demersuri interne (cum ar fi Olanda, Brazilia și Nepal) și la nivel internațional (de exemplu Cehia și Germania), ca și reprezentanții unor organizații internaționale cum ar fi Înalțul Comisar ONU pentru Drepturile Omului, Înalțul Comisariat ONU pentru Refugiați și Comisarul pentru Drepturile Omului al Consiliului Europei.

Principiile de la Yogyakarta fac parte din demersurile, din ce în ce mai numeroase, care urmăresc respectul pentru demnitatea umană a tuturor, inclusiv a celor diferiți de majoritate în privința orientării sexuale sau identității de gen.

Asociația ACCEPT
Florentina Bocioc
Directoare executivă

Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării
Csaba Ferenc Asztalos
Președinte

INTRODUCERE

Toate ființele umane se nasc libere și egale în demnitate și în drepturi. Toate drepturile omului sunt universale, inter-dependente, indivizibile și inter-relaționate. Orientarea sexuală¹ și identitatea de gen² sunt parte integrantă a demnității și umanității fiecărei persoane și nu trebuie să constituie motive de discriminare sau abuz.

Au fost înregistrate progrese pentru a face posibil ca persoanele de toate orientările sexuale și identitățile de gen să poată trăi cu aceeași demnitate și respect la care au dreptul toți oamenii. În multe state există astăzi legi și constituții care garantează dreptul la egalitate și dreptul la nediscriminare fără distincție în funcție de criterii de sex, orientare sexuală sau identitate de gen.

Totuși, încălcările drepturilor omului cărora le-au căzut victime unele persoane din cauza orientării sexuale sau a identității de gen, reale sau presupuse, constituie un motiv de îngrijorare serioasă și constantă la nivel global. Aceste abuzuri includ execuții extra-judiciare, tortură și rele tratamente, abuzuri sexuale și violuri, încălcări ale vieții private, detenție arbitrară, discriminare în privința oportunităților de angajare în muncă și de educație și discriminare severă în exercitarea altor drepturi. Aceste abuzuri sunt adesea agravate de suferirea altor forme de violență, ură, discriminare și excludere, cum ar fi cele pe criterii de rasă, vârstă, religie, dizabilitate, sau statut economic, social sau orice alt statut.

Multe state și societăți impun norme cu privire la orientarea sexuală și identitatea de gen prin cutumă, lege și violență, încercând să

¹ Orientarea sexuală este înțeleasă ca referindu-se la capacitatea fiecărei persoane de a simți o atracție emoțională, afectivă și sexuală profundă pentru indivizi de gen diferit, de același gen, sau având mai mult de un gen și de a întreține relații intime și sexuale cu aceste persoane.

² Identitatea de gen este înțeleasă ca referindu-se la experiența intimă și personală asupra propriului gen al fiecărei persoane, care corespunde sau nu sexului acordat la naștere, inclusiv conștiința personală a corpului (care poate presupune, dacă este liber consimțită, modificarea aspectului sau funcțiilor corpului prin metode medicale, chirurgicale sau alte metode) și alte exprimări ale genului, inclusiv prin îmbrăcăminte, vorbire, conduită.

controleze felul în care oamenii își trăiesc relațiile personale și în care se identifică. Controlul sexualității rămâne un factor important care contribuie la violențele și inegalitățile perpetue pe motiv de gen.

Sistemul internațional a înregistrat pași importanți cu privire la egalitatea de gen și protecția împotriva violenței în societate, comunitate și familie. De asemenea, mecanisme importante de drepturile omului ale Organizației Națiunilor Unite au afirmat obligația statelor de a asigura tuturor protecție eficientă împotriva discriminării pe motiv de orientare sexuală și identitate de gen. Cu toate acestea, reacția internațională cu privire la încălcările drepturilor omului pe motiv de orientare sexuală și identitate de gen a fost fragmentată și inconsecventă.

Pentru a corecta aceste deficiențe este nevoie de înțelegerea substanțială a regimului comprehensiv privind dreptul internațional al drepturilor omului și a mecanismului de punere a sa în practică în ceea ce privește orientarea sexuală și identitatea de gen. Este foarte important să compilăm și să clarificăm obligațiile statelor în contextul dreptului internațional al drepturilor omului în vigoare, pentru a promova și proteja toate drepturile omului, pentru toate persoanele, pe bază de egalitate și fără discriminare.

Comisia Internațională de Juriști și Serviciul Internațional pentru Drepturile Omului, în numele unei coaliții de organizații de drepturile omului, au dezvoltat un set de principii de drept internațional în ceea ce privește punerea în practică a dreptului internațional în domeniul încălcării drepturilor omului pe motiv de orientare sexuală și identitate de gen, pentru a da mai multă claritate și coerență obligațiilor statelor cu privire la drepturile omului.

Un grup de distinși experți în domeniul drepturilor omului a dezvoltat, discutat și finalizat aceste Principii. Ca urmare a întâlnirii experților la Universitatea Gadjah Mada în Yogyakarta, Indonezia, între 6 - 9 noiembrie 2006, 29 experți din 25 țări cu diverse pregătiri și specializări profesionale în domeniul dreptului internațional al drepturilor omului au adoptat în unanimitate *Principiile de la Yogyakarta referitoare la punerea în practică a dreptului internațional al drepturilor omului cu privire*

la orientarea sexuală și identitatea de gen.

Raportorul întâlnirii, profesorul Michael O'Flaherty, a adus contribuții importante procesului de scriere și finalizare a Principiilor. Angajamentul și eforturile sale au fost decisive pentru succesul acestui proces.

Principiile de la Yogyakarta cuprind o gamă largă de standarde în domeniul drepturilor omului și al punerii lor în practică cu privire la orientarea sexuală și identitatea de gen. Principiile afirmă obligația fundamentală a statelor de a realiza drepturile omului. Fiecare Principiu este însoțit de recomandări detaliate către state. Experții subliniază însă că toți actorii au responsabilitatea de a promova și apăra drepturile omului. Recomandări suplimentare au fost făcute de asemenea pentru alți actori, inclusiv sistemul ONU al drepturilor omului, instituțiile naționale cu rol în protecția drepturilor omului, media, organizațiile neguvernamentale și agențiile finanțatoare.

Experții consideră că Principiile de la Yogyakarta reflectă stadiul actual al dreptului internațional al drepturilor omului cu privire la orientarea sexuală și identitatea de gen. Ei recunosc de asemenea că statele pot avea obligații suplimentare, având în vedere evoluția continuă a dreptului internațional al drepturilor omului.

Principiile de la Yogyakarta precizează standarde obligatorii de drept internațional care trebuie respectate de toate statele. Principiile promit un viitor diferit în care toți oamenii născuți liberi și egali în demnitate și în drepturi se pot bucura de drepturile dobândite prin naștere.

Sonia Onufer Corrêa
Co-președintă

Vitit Muntarbhorn
Co-președinte

GRUPUL INTERNAȚIONAL DE EXPERȚI ÎN DOMENIUL DREPTULUI INTERNAȚIONAL AL DREPTURILOR OMULUI, ORIENTĂRII SEXUALE ȘI IDENTITĂȚII DE GEN:

PREAMBUL

AMINTIND că toate ființele umane se nasc libere și egale în demnitate și în drepturi și că fiecare om este îndreptățit să-și exercite drepturile omului fără deosebire de orice fel, precum rasă, culoare, sex, limbă, religie, opinie politică sau altă opinie, origine națională sau socială, avere, naștere sau orice alt statut;

ÎNGRIJORAȚI că persoane din toată lumea sunt supuse violenței, hărțuirii, discriminării, excluderii, stigmatizării și prejudecăților pe motivul orientării sexuale sau identității de gen, că aceste situații sunt agravate de discriminare, în special pe motive precum gen, rasă, vârstă, religie, dizabilitate, sănătate, statut economic, și că aceste violențe, hărțuiri, discriminări, excluderi, stigmatizări și prejudecăți aduc atingere integrității și demnității celor care sunt supuși acestor abuzuri și ar putea să le afecteze încrederea de sine și sentimentul de apartenență la propria comunitate, și pot determina multe persoane să-și ascundă sau să-și nege propria identitate și să trăiască o viață marcată de teamă și invizibilitate;

CONȘTIENȚI de faptul că, istoric, au existat victime ale acestor încălcări ale drepturilor omului pe motiv că persoanele respective sunt, sau sunt percepuți ca fiind, lesbiene, gay sau bisexuali, pe baza comportamentului lor sexual liber consimțit în relație cu persoane de același gen și pe baza faptului că sunt, sau sunt percepuți ca fiind, transsexuali, transgender sau intersex, sau că aparțin unor grupuri sociale identificate în anumite societăți prin orientarea lor sexuală sau identitatea de gen;

ÎNȚELEGÂND prin 'orientare sexuală' capacitatea fiecărei persoane de a simți o atracție emoțională, afectivă și sexuală profundă pentru indivizi de gen diferit, de același gen, sau având mai mult de un gen și de a întreține relații intime și sexuale cu aceste persoane;

ÎNȚELEGÂND prin 'identitate de gen' experiența intimă și personală asupra propriului gen a fiecărei persoane, care corespunde sau nu sexului acordat la naștere, inclusiv conștiința personală a corpului (care poate presupune, dacă este liber consimțită, modificarea aspectului sau a funcțiilor corpului prin metode medicale, chirurgicale sau alte metode) și alte exprimări ale genului, inclusiv prin îmbrăcăminte, vorbire, sau conduită;

AVÂND ÎN VEDERE că dreptul internațional al drepturilor omului statuează că toate persoanele, indiferent de orientare sexuală sau identitate de gen, sunt îndreptățite să-și exercite toate drepturile omului, că aplicarea drepturilor omului în vigoare trebuie să țină cont de situațiile și experiențele specifice persoanelor de orientări sexuale și identități de gen diferite și că în toate demersurile privitoare la copii, interesul superior al copilului trebuie să primeze, iar un copil capabil să-și formeze propria opinie are dreptul să și-o exprime liber, acestei opinii fiindu-i acordată greutatea ce se impune conform vârstei și maturității copilului;

AVÂND ÎN VEDERE că dreptul internațional al drepturilor omului interzice în mod absolut discriminarea cu privire la exercitarea deplină a tuturor drepturilor omului, civile, culturale, economice, politice și sociale, că respectarea drepturilor sexuale, orientarea sexuală și identitatea de gen fac parte integrantă din realizarea egalității între bărbați și femei și că statele trebuie să ia măsuri pentru eliminarea prejudecăților și practicilor bazate pe ideea inferiorității sau superiorității unui sex sau bazate pe stereotipurile legate de rolurile pentru femei și cele pentru bărbați și având în vedere recunoașterea de către comunitatea internațională a dreptului de a decide liber și responsabil asupra aspectelor legate de sexualitate, inclusiv sănătatea sexuală și a reproducerii, fără constrângeri, discriminări sau violență;

RECUNOSCÂND valoarea semnificativă a afirmării într-o manieră sistematică a dreptului internațional al drepturilor omului, astfel încât să fie aplicabil vieților și experiențelor persoanelor cu diverse orientări sexuale și identități de gen;

RECUNOSCÂND că această afirmare trebuie să se bazeze pe situația actuală a dreptului internațional al drepturilor omului și că va necesita o revizuire periodică pentru a ține cont de evoluțiile acestei materii de drept și aplicării sale în particular la viețile și experiențele persoanelor cu diverse orientări sexuale și identități de gen, de-a lungul timpului și în diferite regiuni și țări;

**ÎN URMA ÎNTÂLNIRII EXPERTILOR
CARE A AVUT LOC LA YOGYAKARTA, INDONESIA,
ÎN PERIOADA 6 - 9 NOIEMBRIE 2006,
ÎN CELE CE URMEAZĂ
ADOPTĂM ACESTE PRINCIPII:**

PRINCIPIUL

1 DREPTUL LA EXERCITIUL UNIVERSAL AL DREPTURILOR OMULUI

Toate ființele umane se nasc libere și egale în demnitate și în drepturi. Ființele umane de toate orientările sexuale și identitățile de gen sunt îndreptățite să își exercite deplin toate drepturile omului.

STATELE TREBUIE SĂ:

- A. Includă în constituțiile naționale sau în legislație principiile universalității, inter-relaționării, interdependenței și indivizibilității drepturilor omului și să asigure realizarea în practică a exercițiului universal al tuturor drepturilor omului;
- B. Modifice orice lege, inclusiv legea penală, pentru a asigura respectarea exercițiului universal al tuturor drepturilor omului;
- C. Implementeze programe de educație și conștientizare pentru promovarea și susținerea exercițiului deplin al tuturor drepturilor omului de către toate persoanele, indiferent de orientarea sexuală sau identitatea de gen;
- D. Integreze în politicile publice și în procesul de decizie abordarea pluralistă prin care se recunoaște și se afirmă inter-relaționarea și indivizibilitatea tuturor aspectelor identității umane, inclusiv orientarea sexuală și identitatea de gen.

PRINCIPIUL

2 DREPTUL LA EGALITATE ȘI DREPTUL LA NEDISCRIMINARE

Orice persoană este îndreptățită să își exercite toate drepturile omului, fără discriminare pe motivul orientării sexuale sau al identității de gen. Fiecare persoană este îndreptățită la egalitate în fața legii și la protecție egală din partea legii, fără discriminare pe aceste criterii, indiferent dacă exercițiul altor drepturi ale omului a fost de asemenea afectat sau nu. Legea trebuie să interzică orice astfel de discriminare și să garanteze dreptul tuturor persoanelor la protecție egală și efectivă împotriva oricărei discriminări de acest fel.

Discriminarea pe motivul orientării sexuale sau al identității de gen include orice distincție, excludere, restricție sau preferință pe motiv de orientare sexuală sau identitate de gen care are ca scop sau efect anularea sau limitarea egalității în fața legii sau a protecției egale din partea legii sau a recunoașterii, folosinței și exercițiului în mod egal a tuturor drepturilor omului și a libertăților fundamentale. Discriminarea pe motiv de orientare sexuală sau identitate de gen poate fi, și de obicei este, însoțită de discriminarea pe alte motive inclusiv gen, rasă, vârstă, religie, dizabilitate, sănătate sau statut economic.

STATELE TREBUIE SĂ:

- A. Includă principiile egalității și nediscriminării pe criteriul orientării sexuale sau al identității de gen în constituțiile naționale și în legislație, dacă nu sunt deja încorporate, inclusiv prin modificarea și interpretarea acestora și să asigure realizarea efectivă a acestor principii;
- B. Abroge prevederile penale și alte prevederi legale care interzic sau care sunt folosite în practică pentru a interzice relațiile sexuale liber consimțite între persoanele de același sex, care sunt la vârsta consimțământului și să asigure aplicarea unei vârste egale a consimțământului atât pentru relațiile sexuale dintre persoanele de același sex, cât și pentru relațiile sexuale dintre persoane de sex diferit;
- C. Adopte legislație adecvată și alte măsuri pentru a interzice și a elimina discriminarea în mediul public și privat pe motivul orientării sexuale și al identității de gen;
- D. Ia măsurile adecvate pentru a asigura promovarea persoanelor de diferite orientări sexuale și identități de gen, măsuri ce ar putea fi necesare pentru a asigura exercițiul egal al drepturilor omului pentru astfel de grupuri sau persoane. Astfel de măsuri nu trebuie să fie considerate discriminatorii;
- E. În toate măsurile referitoare la discriminare pe motivul orientării sexuale sau cel al identității de gen, să ia în considerare modul în care aceste forme de discriminare se pot intersecta cu alte forme de discriminare;
- F. Adopte măsuri adecvate, inclusiv programe de educație și pregătire, cu scopul de a elimina prejudecățile și atitudinile sau comportamentele discriminatorii legate de ideea de inferioritate sau superioritate a oricărei orientări sexuale sau identități de gen sau exprimări a genului.

3 DREPTUL LA RECUNOAȘTERE ÎN FAȚA LEGII

Orice persoană are dreptul de a fi recunoscută ca persoană în fața legii, oriunde s-ar afla. Persoanele de diferite orientări sexuale și identități de gen trebuie să se poată folosi de capacitatea lor legală în toate aspectele vieții. Orientarea sexuală și identitatea de gen autodefinite ale fiecărei persoane fac parte integrantă din personalitatea acesteia și constituie un aspect fundamental al autodeterminării, demnității și libertății. Nimeni nu poate fi forțat să se supună unor proceduri medicale, inclusiv chirurgicale de schimbare a sexului, sterilizare sau terapie hormonală, ca cerință pentru recunoașterea legală a identității de gen. Nici un statut, precum cel marital sau calitatea de părinte, nu poate fi invocat pentru a evita recunoașterea legală a identității de gen a unei persoane. Nimeni nu poate fi supus la presiuni pentru a-și ascunde, suprima sau nega orientarea sexuală sau identitatea de gen.

STATELE TREBUIE SĂ:

- A. Asigure acordarea capacității juridice cu privire la aspectele civile pentru toate persoanele fără discriminare pe motivul orientării sexuale sau al identității de gen, precum și posibilitatea exercitării acestei capacități, inclusiv drepturi egale de a încheia contracte, administra, posedă, dobândi (inclusiv prin moștenire), administra, folosi și dispune de proprietate;
- B. Adopte toate măsurile legislative, administrative sau de altă natură necesare pentru respectarea deplină și recunoașterea legală a identității de gen autodefinită a fiecărei persoane;
- C. Adopte toate măsurile legislative, administrative sau de altă natură necesare pentru a asigura existența procedurilor de emiteră a actelor de identitate în care să se indice genul/sexul persoanei - inclusiv certificate de naștere, pașapoarte, legitimații electorale sau alte documente - care să reflecte identitatea de gen autodefinită a persoanei;
- D. Se asigure că aceste proceduri sunt eficiente, echitabile și nediscriminatorii și că respectă demnitatea și intimitatea persoanelor în cauză;
- E. Asigure recunoașterea schimbărilor din documentele de identitate în orice context în care identificarea sau clasificarea persoanelor în funcție de gen este cerută de lege sau de politici publice;

- E. Implementeze programe specifice de asistență socială pentru persoanele care trec prin tranziția către alt sex și schimbarea de sex.

DREPTUL LA VIAȚĂ 4

Orice persoană are dreptul la viață. Nimeni nu poate fi privat în mod arbitrar de viață, inclusiv pe motivul orientării sexuale sau al identității de gen. Pedepsa cu moartea nu poate fi impusă niciunei persoane pe motivul unei relații sexuale liber consimțite cu persoane de același sex aflate la vârsta de consimțământ sau pe motivul orientării sexuale sau al identității de gen.

STATELE TREBUIE SĂ:

- A. Abroge toate formele de infracțiuni care au ca scop sau efect interzicerea relațiilor sexuale liber consimțite între persoane de același sex care au peste vârsta de consimțământ și să nu aplice pedeapsa cu moartea niciunei persoane condamnate în baza unor asemenea prevederi, până la abrogarea lor;
- B. Revizuiască sentințele de condamnare la moarte și să-i pună în libertate pe toți cei care sunt în prezent în așteptarea executării pedepsei cu moartea pentru infracțiuni privitoare la relații sexuale liber consimțite între persoane de același sex care au peste vârsta de consimțământ;
- C. Înceteze orice atac sponsorizat sau tolerat de către stat la adresa vieților persoanelor pe motivul orientării sexuale sau al identității lor de gen și să se asigure că toate aceste atacuri, care vin fie din partea funcționarilor publici, fie din partea unor persoane sau grupuri private, sunt investigate în mod real și eficient, iar atunci când dovezile necesare sunt găsite, persoanele responsabile sunt puse sub urmărire, trimise în judecată și pedepsite în consecință.

DREPTUL LA SECURITATEA PERSOANEI 5

Orice persoană, indiferent de orientarea sa sexuală sau de identitatea sa de gen, are dreptul la securitatea persoanei sale și la protecție din partea statului împotriva violenței sau a vătămării corporale cauzate fie de autorități, fie de o altă persoană sau grup.

STATELE TREBUIE SĂ:

- A. Asigure protecție de către poliție și să ia măsuri suplimentare pentru a preveni și proteja împotriva tuturor formelor de violență și hărțuire motivate de orientarea sexuală și de identitatea de gen;
- B. Adopte legislație penală adecvată pentru a pedepsi violența, amenințarea cu violența, instigarea la violență și alte forme de hărțuire motivate de orientarea sexuală sau de identitatea de gen asupra oricărei persoane sau grup de persoane, în toate sferele vieții, inclusiv în sfera familiei;
- C. Adopte toate măsurile legislative, administrative sau de altă natură necesare pentru ca orientarea sexuală sau identitatea de gen a victimei să nu poată fi folosită pentru a justifica, scuza sau diminua importanța violenței;
- D. Asigure investigarea reală și eficientă a faptelor de violență, iar atunci când dovezile necesare sunt găsite, să asigure că persoanele responsabile sunt puse sub urmărire, trimise în judecată și pedepsite în consecință și că victimele beneficiază de remedii, inclusiv prin despăgubire;
- E. Implementeze programe de conștientizare a populației, în special a celor care au comis sau pot comite acte violente, pentru a combate prejudecățile care stau la baza violenței motivate de orientarea sexuală și de identitatea de gen.

- B. Abroge toate prevederile legale care pedepsesc relațiile sexuale consensuale între persoane aflate la vârsta de consimțământ și să prevadă aceeași vârstă de consimțământ atât pentru relații cu persoane de același sex, cât și pentru relații cu persoane de sex diferit;
- C. Se asigure că legea penală sau alte legi nu sunt aplicate pentru a incrimina relațiile sexuale consensuale între persoane de același sex aflate la vârsta de consimțământ;
- D. Abroge orice prevederi care interzic sau incriminează exprimarea identității de gen, inclusiv prin îmbrăcăminte, vorbire sau conduită, sau care împiedică pe cineva să-și modifice propriul corp pentru a-și exprima identitatea de gen;
- E. Îi pună în libertate pe cei aflați în arest sau condamnați, dacă privarea de libertate este legată de relații sexuale consensuale între persoane aflate la vârsta de consimțământ, sau este legată de identitatea de gen;
- F. Asigure dreptul tuturor de a alege când, cui și cum să dezvăluie informații referitoare la orientarea sexuală sau identitatea de gen proprie și să asigure protecție împotriva difuzării arbitrare sau nedorite sau a amenințărilor de difuzare a acestor informații de către alte persoane.

PRINCIPIUL

6 DREPTUL LA VIAȚĂ PRIVATĂ

Orice persoană, indiferent de orientarea sa sexuală sau de identitatea de gen, are dreptul la viață privată, fără imixtiuni arbitrare sau ilegale, inclusiv în ceea ce privește familia, domiciliul sau corespondența și are dreptul la protecția legii împotriva amenințărilor aduse onoarei și reputației sale. Dreptul la viață privată implică decizia personală de a dezvălui sau nu informații cu privire la orientarea sexuală sau identitatea de gen proprii, precum și alte decizii referitoare la propriul corp și la relațiile consensuale—inclusiv cele sexuale—cu alte persoane.

STATELE TREBUIE SĂ:

- A. Adopte toate măsurile legislative, administrative sau de altă natură necesare pentru a asigura dreptul fiecărei persoane, indiferent de orientarea sa sexuală sau de identitatea de gen, de a se bucura de viață privată, intimitate și relații inter-umane, inclusiv relații sexuale consensuale între persoane aflate la vârsta de consimțământ, fără imixtiuni arbitrare;

PRINCIPIUL

DREPTUL DE A NU FI PRIVAT DE LIBERTATE ÎN MOD ARBITRAR 7

Nimeni nu poate fi arestat sau deținut în mod arbitrar. Arestul sau privarea de libertate din cauza orientării sexuale sau a identității de gen, indiferent dacă sunt rezultatul deciziei unui organ de judecată, sunt arbitrare. Toate persoanele aflate în arest, indiferent de orientarea sexuală sau de identitatea lor de gen, sunt îndreptățite în mod egal să fie informate cu privire la motivele arestului și la acuzațiile aduse împotriva lor, să fie aduse fără întârziere în fața unui organ de judecată și să aibă acces la justiție pentru a stabili legalitatea privării de libertate, indiferent că sunt sau nu puse sub acuzare.

STATELE TREBUIE SĂ:

- A. Adopte toate măsurile legislative, administrative sau de altă natură necesare pentru ca, indiferent de circumstanțe, orientarea sexuală sau identitatea de gen să nu poată constitui motive de arest sau de privare de libertate, iar prevederile relevante ale legii penale care permit o aplicare discriminatorie sau bazată pe prejudecăți trebuie să fie abrogate;

DREPTUL LA TRATAMENT UMAN ÎN TIMPUL DETENȚIEI

PRINCIPIUL

9

- B. Adopte toate măsurile legislative, administrative sau de altă natură necesare pentru ca toate persoanele aflate în arest, indiferent de orientarea lor sexuală sau de identitatea de gen, să fie îndreptățite în mod egal la informații cu privire la motivele arestului și a acuzațiilor aduse împotriva lor și să fie aduse fără întârziere în fața unui organ de judecată și să aibă acces la justiție pentru a stabili legalitatea privării de libertate, indiferent că sunt sau nu puse sub acuzare;
- C. Organizeze programe de pregătire și conștientizare pentru a educa poliția și alte instituții de aplicare a legii cu privire la faptul că arestul și privarea de libertate pe motiv de orientare sexuală sau de identitate de gen sunt arbitrare;
- D. Arhiveze și actualizeze dosarele cu privire la arest și privare de libertate, care să indice corect data, locul și motivul detenției și să asigure supravegherea independentă a tuturor locurilor de detenție de către organe cu mandate și resurse potrivite pentru a identifica cazuri de arest sau privare de libertate pe motiv de orientare sexuală sau identitate de gen.

PRINCIPIUL

8 DREPTUL LA UN PROCES ECHITABIL

Orice persoană are dreptul de a fi audiată în mod echitabil și public de un tribunal competent, independent și imparțial care funcționează pe baza legii și care va hotărî drepturile și obligațiile sale, precum și temeinicia oricărei acuzați penale îndreptate împotriva sa, fără prejudecăți sau discriminare pe motiv de orientare sexuală sau de identitate de gen.

STATELE TREBUIE SĂ:

- A. Adopte toate măsurile legislative, administrative sau de altă natură necesare pentru a interzice și elimina orice tratament cauzat de prejudecăți pe motiv de orientare sexuală sau identitate de gen în toate etapele procesului juridic, în procedurile civile și penale și în orice alte proceduri judiciare și administrative care determină drepturi și obligații, și să asigure că în nicio situație credibilitatea sau reputația unei persoane în calitate de martor, avocat sau factor de decizie, nu este pusă la îndoială pe motiv de orientare sexuală sau de identitate de gen;
- B. Adopte toate măsurile necesare și rezonabile pentru a proteja împotriva punerii sub urmărire sau a inițierii de proceduri civile motivate exclusiv sau în parte de prejudecăți cu privire la orientarea sexuală sau la identitatea de gen;
- C. Organizeze programe de pregătire și conștientizare cu privire la dreptul internațional al drepturilor omului și principiile egalității și nediscriminării, inclusiv pe motiv de orientare sexuală și identitate de gen, pentru judecători, personalul instanțelor, procurori, avocați și alții.

Orice persoană privată de libertate trebuie să fie tratată în mod uman și cu respect pentru demnitatea inerentă a oricărei ființe umane. Orientarea sexuală și identitatea de gen sunt parte integrantă a demnității fiecărei persoane.

STATELE TREBUIE SĂ:

- A. Asigure că privarea de libertate a unei persoane nu e însoțită de marginalizarea sa pe motiv de orientare sexuală sau de identitate de gen, nici de riscul de a fi supusă violenței, relelor tratamente sau abuzului fizic, mental sau sexual;
- B. Asigure accesul adecvat la îngrijire medicală și consiliere corespunzătoare nevoilor persoanelor deținute, ținând cont de nevoile speciale legate de orientarea sexuală sau de identitatea de gen, inclusiv referitor la sănătatea reproductivă, accesul la informații și terapie referitoare la infecția cu HIV/SIDA și accesul la tratament hormonal și terapie, precum și la tratamentul legat de schimbarea de sex, atunci când acesta este dorit;
- C. Asigure, atât cât este posibil, ca locul de detenție să fie ales cu consultarea deținuților și ținând cont de orientarea lor sexuală și de identitatea lor de gen;
- D. Adopte măsuri de protecție pentru toți deținuții vulnerabili la violență sau abuzuri motivate de orientarea sexuală, identitatea de gen sau de exprimarea genului și să se asigure, atât cât este posibil, ca aceste măsuri de protecție să nu rezulte într-o mai mare restrângere a drepturilor lor, în comparație cu drepturile celorlalți deținuți;
- E. Se asigure că vizitele conjugale, când sunt permise, sunt acordate pe bază de egalitate cu ceilalți deținuți, indiferent de genul partenerului;
- F. Organizeze o monitorizare independentă a locurilor de detenție, atât de către stat cât și de către organizații neguvernamentale, inclusiv cele care lucrează pe problematica orientării sexuale și a identității de gen;
- G. Organizeze programe de pregătire și conștientizare pentru personalul din sistemul de penitenciare și alte locuri de detenție, organizate ca instituții publice sau cu capital privat, cu privire la standardele internaționale de drepturile omului și la principiile de egalitate și non-discriminare, inclusiv cu privire la orientarea sexuală și identitatea de gen.

10 DREPTUL DE A NU FI SUPUS TORTURII SAU PEDEPSELOR ȘI TRATAMENTELOR CRUDE, INUMANE SAU DEGRADANTE

Orice persoană are dreptul de a nu fi supusă torturii sau pedepselor și tratamentelor crude, inumane sau degradante, inclusiv în ceea ce privește orientarea sexuală sau identitatea de gen.

STATELE TREBUIE SĂ:

- A. Adopte toate măsurile legislative, administrative sau de altă natură necesare pentru a preveni și proteja împotriva torturii și a tratamentelor sau pedepselor crude, inumane sau degradante, comise în legătură cu orientarea sexuală sau identitatea de gen a victimei și împotriva incitării la asemenea fapte;
- B. Adopte toate măsurile posibile pentru a identifica victimele actelor de tortură și a pedepselor sau tratamentelor crude, inumane sau degradante comise în legătură cu orientarea sexuală sau identitatea de gen și să ofere reparații precum și, în caz de nevoie, asistență medicală și consiliere psihologică;
- C. Organizeze programe de pregătire și conștientizare pentru personalul poliției, al penitenciarelor și alte persoane din sectorul public sau privat, care sunt în situația de a comite sau de a preveni comiterea acestui gen de fapte.

11 DREPTUL LA PROTECȚIE ÎMPOTRIVA ORICĂROR FORME DE EXPLOATARE, VÂNZARE SAU TRAFIC DE FIINȚE UMANE

Orice persoană are dreptul la protecție împotriva traficului, vânzării și tuturor formelor de exploatare, inclusiv, însă nu limitat la, exploatarea sexuală, pe motiv de orientare sexuală sau de identitate de gen, fie ele reale sau presupuse. Măsurile pentru prevenirea traficului trebuie să țină cont de factorii care cresc vulnerabilitatea persoanei, inclusiv diverse forme de inegalitate și discriminare pe motiv de orientare sexuală sau de identitate de gen reală sau presupusă, sau de exprimare a acestor identități sau a altora. Astfel de măsuri nu trebuie însă să afecteze exercițiul altor drepturi ale persoanelor expuse la riscul de a fi traficate.

STATELE TREBUIE SĂ:

- A. Adopte toate măsurile legislative, administrative sau de altă natură necesare pentru a asigura protecție și a preveni traficul, vânzarea și toate formele de exploatare a ființei umane, inclusiv, însă nu limitat la, exploatarea sexuală, pe motiv de orientare sexuală sau de identitate de gen, fie ele reale sau presupuse;
- B. Se asigure că orice asemenea măsură nu incriminează comportamentul, nu stigmatizează și nu amplifică în nici un fel dezavantajele celor vulnerabili la asemenea practici;
- C. Adopte și organizeze măsuri legale, educaționale și sociale, precum și servicii și programe cu privire la factorii care cresc vulnerabilitatea la trafic, vânzare și toate formele de exploatare, inclusiv, însă nu limitat la, exploatarea sexuală, pe motiv de orientare sexuală sau de identitate de gen reale sau presupuse, inclusiv factori cum ar fi excluderea socială, discriminarea, respingerea de către familie sau comunitatea culturală, lipsa independenței financiare, lipsa unei locuințe, atitudini sociale discriminatorii care duc la lipsa încrederii în sine, precum și lipsa de protecție împotriva discriminării în ceea ce privește accesul la o locuință, loc de muncă și servicii sociale.

DREPTUL LA MUNCĂ

Orice persoană are dreptul la muncă în condiții decente, de productivitate, echitabile și satisfăcătoare și la protecție împotriva somajului, fără discriminare pe motiv de orientare sexuală sau de identitate de gen.

STATELE TREBUIE SĂ:

- A. Adopte toate măsurile legislative, administrative sau de altă natură necesare pentru a elimina și interzice discriminarea pe motiv de orientare sexuală și de identitate de gen în ceea ce privește dreptul la muncă, atât în sectorul public cât și în cel privat, inclusiv în ceea ce privește pregătirea profesională, recrutarea, promovarea, concedierea, condițiile de muncă și salarizarea;
- B. Elimine orice discriminare pe motiv de orientare sexuală sau de identitate de gen așa încât să asigure condiții echitabile de angajare și de promovare în toate domeniile serviciului public, inclusiv poliția și forțele armate și să organizeze programe de pregătire profesională și de conștientizare pentru a combate atitudinile discriminatorii.

13 DREPTUL LA SECURITATE SOCIALĂ ȘI LA ALTE MĂSURI DE PROTECȚIE SOCIALĂ

Orice persoană are dreptul la securitate socială și la alte măsuri de protecție socială, fără discriminare pe motiv de orientare sexuală și de identitate de gen.

STATELE TREBUIE SĂ:

- A. Adopte toate măsurile legislative, administrative sau de altă natură necesare pentru a asigura accesul echitabil, fără discriminare pe motiv de orientare sexuală sau de identitate de gen, la securitate socială și la alte măsuri de protecție socială, inclusiv ajutor de somaj, asigurare medicală (inclusiv tratamente necesare în privința identității de gen), asigurări sociale, indemnizații cu privire la familie, ajutoare pentru înmormântare, pensie și alte măsuri de protecție în cazul îmbolnăvirii sau decesului soțului sau partenerului;
- B. Asigure copiilor evitarea oricărei forme de tratament discriminatoriu în sistemul de asistență socială sau în administrarea de beneficii sociale din cauza orientării sexuale sau a identității de gen a lor sau a oricărui membru al familiei lor;
- C. Adopte toate măsurile legislative, administrative sau de altă natură necesare pentru a asigura accesul la programe și strategii pentru reducerea sărăciei, fără discriminare pe motiv de orientare sexuală sau de identitate de gen.

14 DREPTUL LA UN NIVEL DE TRAI ADECVAT

Orice persoană are dreptul la un nivel de trai adecvat, inclusiv la hrană, apă de băut, îmbrăcăminte și condiții sanitare și de igienă, precum și la creșterea nivelului de trai, fără discriminare pe motiv de orientare sexuală sau de identitate de gen.

STATELE TREBUIE SĂ:

- A. Adopte toate măsurile legislative, administrative sau de altă natură necesare pentru a asigura accesul echitabil, fără discriminare pe motiv de orientare sexuală sau de identitate de gen, la hrană, apă de băut, îmbrăcăminte și condiții sanitare și de igienă decente.

DREPTUL LA O LOCUINȚĂ ADECVATĂ 15

Orice persoană are dreptul la o locuință adecvată, inclusiv la protecție împotriva evacuării forțate, fără discriminare pe motiv de orientare sexuală sau de identitate de gen.

STATELE TREBUIE SĂ:

- A. Adopte toate măsurile legislative, administrative sau de altă natură necesare pentru a asigura securitatea locuirii și accesul la o locuință proporțională ca preț, locuibilă, accesibilă, adecvată din punct de vedere cultural și sigură, inclusiv la adăposturi sociale și alte tipuri de locuințe pentru situații de urgență, fără discriminare pe motiv de orientare sexuală, de identitate de gen sau de stare civilă sau familială;
- B. Adopte toate măsurile legislative, administrative sau de altă natură necesare pentru a interzice evacuările făcute în condiții care contravin cu obligațiile internaționale în domeniul drepturilor omului și să asigure remedii legale sau de altă natură oricărei persoane care se plânge că dreptul la protecție împotriva evacuării forțate a fost încălcat sau se află sub amenințarea de a fi încălcat, inclusiv atunci când plângerea privește dreptul de a fi relocalat - care drept, la rândul lui, include dreptul la pământ, alternativ de calitate superioară sau egală celui inițial - fără discriminare pe motiv de orientare sexuală, de identitate de gen sau de stare civilă sau familială;
- C. Asigure drepturi egale la proprietate cu privire la terenuri, locuințe și moștenire, fără discriminare pe motiv de orientare sexuală sau de identitate de gen;
- D. Organizeze programe sociale, inclusiv programe de sprijin, care să integreze factorii legați de orientarea sexuală sau identitatea de gen care sporesc riscul de a rămâne fără locuință, în special pentru copii și tineri, factori precum: excluziunea socială, violența domestică și alte forme de violență, discriminarea, lipsa independenței financiare și respingerea de către familie sau de către comunitatea culturală; și care să promoveze sisteme de sprijin și siguranță în cadrul comunității;
- E. Organizeze programe de pregătire și conștientizare pentru a se asigura că toate instituțiile competente cunosc și sunt sensibilizate în privința nevoilor persoanelor care riscă să rămână fără locuință sau sunt supuse unor dezavantaje sociale din cauza orientării sexuale sau a identității de gen.

16 DREPTUL LA EDUCAȚIE

Orice persoană are dreptul la educație, fără discriminare pe motiv de, și având în considerare, orientarea sa sexuală și identitatea de gen.

STATELE TREBUIE SĂ:

- A.** Adopte toate măsurile legislative, administrative sau de altă natură necesare pentru a asigura accesul egal la educație și tratamentul egal al elevilor, personalului școlar și profesorilor din sistemul de educație, fără discriminare pe motiv de orientare sexuală și de identitate de gen;
- B.** Se asigure că educația urmărește dezvoltarea personalității, talentelor, abilităților fizice și intelectuale ale fiecărui elev la potențialul maxim și că răspunde nevoilor elevilor de toate orientările sexuale și de toate identitățile de gen;
- C.** Se asigure că educația urmărește dezvoltarea respectului pentru drepturile omului și pentru părinții, membrii familiei, pentru identitatea culturală, limba și valorile fiecărui copil, în spirit de înțelegere, pace, toleranță și egalitate, luând în considerare și respectând diversitatea orientărilor sexuale și a identităților de gen;
- D.** Se asigure că metodele de educație, programele școlare și resursele existente dezvoltă înțelegerea și respectul pentru, printre altele, diversitatea orientărilor sexuale și a identităților de gen, inclusiv pentru nevoile speciale ale studenților și ale părinților și membrilor familiilor lor în această privință;
- E.** Se asigure că legile și politicile publice protejează elevii, personalul școlar și profesorii de diferite orientări sexuale și identități de gen împotriva tuturor formelor de excludere socială și violență în cadrul sistemului de educație, inclusiv împotriva hărțurii și intimidării sistematice;
- F.** Se asigure că elevii supuși actelor de excludere sau violență nu sunt marginalizați sau izolați pentru a fi protejați și că interesele lor sunt identificate și respectate într-o manieră participativă;
- G.** Adopte toate măsurile legislative, administrative sau de altă natură necesare pentru a se asigura că disciplina în instituțiile de educație este administrată într-o manieră corespunzătoare demnității umane, fără discriminare sau pedepse aplicate pe motiv de orientare sexuală sau de identitate de gen, sau de expresie a acestora;
- H.** Se asigure că orice persoană are acces la oportunități și resurse educaționale pe întreg parcursul vieții, fără discriminare pe motiv de orientare sexuală sau de identitate de gen, inclusiv pentru adulții care au suferit deja astfel de discriminări în sistemul de educație.

DREPTUL DE A SE BUCURA DE CEL MAI ÎNALT STANDARD POSIBIL DE SĂNĂTATE 17

Orice persoană are dreptul de a se bucura de cel mai înalt standard posibil de sănătate fizică și mentală pe care o poate avea, fără discriminare pe motiv de orientare sexuală sau de identitate de gen. Sănătatea sexuală și reproductivă este un aspect fundamental al acestui drept.

STATELE TREBUIE SĂ:

- A.** Adopte toate măsurile necesare de natură legislativă, administrativă sau de altă natură pentru a se asigura că fiecare persoană se bucură de dreptul la cel mai înalt standard de sănătate posibil, fără discriminare pe motiv de orientare sexuală și de identitate de gen;
- B.** Adopte toate măsurile legislative, administrative sau de altă natură necesare pentru a asigura accesul tuturor persoanelor la sistemul de sănătate, la produse și servicii de sănătate, inclusiv referitoare la sănătatea sexuală și reproductivă, cât și accesul la propriile fișe medicale, fără discriminare pe motiv de orientare sexuală sau de identitate de gen;
- C.** Se asigure că sistemul de sănătate și produsele și serviciile de sănătate urmăresc să îmbunătățească sănătatea și să răspundă nevoilor tuturor persoanelor, inclusiv nevoile specifice legate de orientarea sexuală și de identitatea de gen, fără discriminare pe motiv de orientare sexuală și de identitate de gen, și că fișele medicale cu privire la aceste aspecte sunt tratate în regim de confidențialitate;
- D.** Dezvolte și să pună în practică programe cu privire la discriminare, prejudecăți și alți factori sociali care subminează sănătatea persoanelor din cauza orientării lor sexuale sau a identității lor de gen;
- E.** Se asigure că toate persoanele sunt informate corect și împuternicite să ia propriile decizii cu privire la tramente medicale și la alte servicii medicale, pe baza consimțământului informat real, fără discriminare pe motiv de orientare sexuală și de identitate de gen;
- F.** Se asigure că toate programele și serviciile de sănătate sexuală și reproductivă, educație, prevenire, asistență și tratament respectă diversitatea de orientări sexuale și de identități de gen și sunt disponibile tuturor, fără discriminare;
- G.** Faciliteze accesul la tratament și sprijin competent și fără discriminare pentru cei care urmăresc modificări ale corpului legate de schimbarea de sex;

- H. Se asigure că toți furnizorii de servicii medicale tratează clienții și pe partenerii acestora fără discriminare pe motiv de orientare sexuală sau de identitate de gen, inclusiv în ceea ce privește recunoașterea acestora ca rude îndreptățite;
- I. Adopte politicile și programele de educație și de pregătire necesare personalului din sistemul de sănătate ca să furnizeze cel mai înalt standard de servicii de sănătate posibil tuturor persoanelor, respectând pe deplin orientarea sexuală și identitatea de gen ale fiecăruia.

PRINCIPIUL 18 PROTECȚIA ÎMPOTRIVA ABUZURILOR MEDICALE

Nimeni nu poate fi forțat să urmeze tratamente, proceduri sau examene medicale sau psihologice și nu poate fi internat într-o instituție medicală din cauza orientării sale sexuale sau a identității de gen. Indiferent de orice clasificare contrară, orientarea sexuală și identitatea de gen nu sunt în sine condiții medicale și nu pot fi tratate, vindecate sau suprimate.

STATELE TREBUIE SĂ:

- A. Adopte toate măsurile legislative, administrative sau de altă natură necesare pentru a asigura protecția împotriva practicilor medicale vătămătoare referitoare la orientarea sexuală și la identitatea de gen, inclusiv împotriva celor legate de stereotipuri, derivate din cultură sau alte surse, cu privire la comportament, aparență fizică sau percepția normelor cu privire la gen;
- B. Adopte toate măsurile necesare de natură legislativă, administrativă sau de altă natură pentru a se asigura că niciun copil nu este supus unor proceduri medicale de modificare a corpului în încercarea de a impune o identitate de gen fără consimțământul deplin, liber și informat al copilului, conform vârstei și gradului de maturitate al copilului și urmând principiul că în toate deciziile cu privire la copii, interesul copilului trebuie să primeze;
- C. Stabilească mecanisme de protecție a copilului, așa încât niciun copil să nu riște să fie expus la abuzuri medicale și să nu fie supus unui abuz medical;
- D. Asigure protecția persoanelor de diverse orientări sexuale și identități de gen împotriva procedurilor sau cercetărilor medicale ne-etice sau involuntare, inclusiv în ceea ce privește vaccinuri, tratamente sau microbicide contra HIV/SIDA sau contra altor maladii;
- E. Evalueze și reformeze programe sau prevederi cu privire la finanțări în domeniul sănătății, inclusiv cele privitoare la finanțări externe pentru țări în curs de dezvoltare, care pot promova, înlesni sau permite asemenea abuzuri;

- F. Se asigure că orice tratament sau consiliere medicală sau psihologică nu consideră, explicit sau implicit, că orientarea sexuală sau identitatea de gen sunt condiții medicale care trebuie tratate, vindecate sau suprimate.

DREPTUL LA LIBERA OPINIE ȘI EXPRIMARE

PRINCIPIUL
19

Orice persoană are dreptul la libera opinie și exprimare, indiferent de orientarea sexuală sau de identitatea de gen. Acest drept include exprimarea identității sau personalității prin vorbire, comportament, îmbrăcăminte, fizionomie, numele ales sau orice alte mijloace, precum și libertatea de a căuta, primi și distribui informații și idei de orice fel, inclusiv cu privire la drepturile omului, la orientarea sexuală și identitatea de gen, prin orice mediu și indiferent de frontiere.

STATELE TREBUIE SĂ:

- A. Adopte toate măsurile legislative, administrative sau de altă natură necesare pentru a asigura libertatea deplină de opinie și de exprimare, cu respectarea drepturilor și a libertăților celorlalți, fără discriminare pe motiv de orientare sexuală sau de identitate de gen, inclusiv primirea și distribuirea de informații și de idei cu privire la orientarea sexuală și la identitatea de gen, precum și promovarea drepturilor legale, publicarea de materiale, difuzarea prin media, organizarea sau participarea la conferințe, precum și diseminarea și accesul la informații cu privire la sexul protejat;
- B. Se asigure că organizarea internă și informațiile difuzate prin media de stat respectă principiile de pluralism și nediscriminare cu privire la problematica orientării sexuale și a identității de gen și că politicile de personal cu privire la recrutare și promovare ale acestor instituții sunt nediscriminatorii pe motiv de orientare sexuală sau identitate de gen;
- C. Adopte toate măsurile legislative, administrative sau de altă natură necesare pentru a asigura o libertate deplină cu privire la exprimarea identității sau personalității, inclusiv prin vorbire, comportament, îmbrăcăminte, fizionomie, numele ales sau orice alte mijloace;
- D. Se asigure că noțiunile de ordine publică, morală publică, sănătate publică și securitate publică nu sunt invocate pentru a limita, într-un mod discriminatoriu, exercițiul libertății de opinie și de exprimare cu privire la diversitatea orientărilor sexuale și a identităților de gen;
- E. Se asigure că exercițiul libertății de opinie și de exprimare nu violează drepturile și libertățile persoanelor de orientări sexuale și de identități de gen diferite;

- F. Se asigure că toate persoanele, indiferent de orientarea lor sexuală sau de identitatea de gen, se bucură de accesul egal la informații și idei, precum și de participare la dezbaterile publice.

PRINCIPIUL 20 DREPTUL LA ÎNTRUNIRE LIBERĂ ȘI PAȘNICĂ ȘI LA ASOCIERE

Orice persoană are dreptul la întrunire liberă și pașnică și la asociere, inclusiv pentru a organiza demonstrații pașnice, indiferent de orientarea sexuală sau de identitatea de gen. Fără discriminare, persoanele pot constitui și înregistra asociații pe baza orientării sexuale sau identității de gen, precum și asociații care distribuie informații pe această temă, facilitează comunicarea între persoane de diverse orientări sexuale și identități de gen și promovează drepturile acestora.

STATELE TREBUIE SĂ:

- A. Adopte toate măsurile legislative, administrative sau de altă natură necesare pentru a asigura dreptul la organizare, asociere și întrunire pașnică, precum și dreptul de a face presiuni publice, pe problematica legată de orientarea sexuală și identitatea de gen, și pentru a asigura dreptul de a obține statut juridic pentru organizațiile care lucrează pe aceste teme, fără discriminare pe motiv de orientare sexuală sau de identitate de gen;
- B. Se asigure în special că ordinea publică, moralitatea publică, sănătatea publică și securitatea publică nu sunt invocate pentru a limita exercițiul drepturilor la întrunire pașnică și la asociere numai pentru că afirmă diverse orientări sexuale și identități de gen;
- C. Nu limiteze exercițiul drepturilor la întrunire pașnică și asociere, indiferent de circumstanțe, pe motiv de orientare sexuală sau de identitate de gen și să asigure protecție adecvată împotriva violenței sau a hărțuirii din partea poliției și a altor factori pentru cei care își exercită aceste drepturi;
- D. Organizeze programe de pregătire și de conștientizare pentru autoritățile publice relevante pentru a le ajuta să asigure această protecție;
- E. Se asigure că informațiile solicitate asociațiilor sau altor grupuri voluntar stabilite nu au în practică un efect discriminatoriu pentru asociațiile și grupurile care lucrează pe tema orientării sexuale sau a identității de gen sau pentru membrii lor.

PRINCIPIUL 21 DREPTUL LA LIBERTATEA DE GÂNDIRE, CONȘTIINȚĂ ȘI RELIGIE

Orice persoană are dreptul la libertatea de gândire, conștiință și religie, indiferent de orientarea sexuală sau de identitatea de gen. Aceste drepturi nu pot fi invocate de către stat pentru a justifica legi, politici, sau practici care neagă protecția egală din partea legii sau discriminează pe motiv de orientare sexuală sau de identitate de gen.

STATELE TREBUIE SĂ:

- A. Adopte toate măsurile legislative, administrative sau de altă natură necesare pentru a asigura drepturile persoanelor, indiferent de orientarea lor sexuală sau de identitatea de gen, de a avea și practica credințe religioase sau nereligioase, singure sau în asociere cu alte persoane și de a fi libere de ingerințe ale altora cu privire la credințele lor, precum și de a fi libere de constrângeri sau de impunerea altor credințe;
- B. Se asigure că exprimarea, practicarea și promovarea de opinii, convingeri și poziții diferite cu privire la problematica legată de orientarea sexuală și de identitatea de gen nu sunt realizate într-o manieră incompatibilă cu drepturile omului.

PRINCIPIUL 22 DREPTUL LA LIBERĂ CIRCULAȚIE

Orice persoană aflată în mod legal pe teritoriul unui stat are dreptul de a circula în mod liber și de a-și alege reședința în interiorul granițelor statului, indiferent de orientarea sexuală și de identitatea de gen. Orientarea sexuală și identitatea de gen nu pot fi invocate niciodată pentru a limita sau împiedica intrarea, ieșirea sau întoarcerea unei persoane pe teritoriul altui stat, inclusiv pe teritoriul statului al cărui cetățean persoana respectivă este.

STATELE TREBUIE SĂ:

- A. Adopte toate măsurile legislative, administrative sau de altă natură necesare pentru a se asigura că dreptul de a circula liber și de a-și stabili reședința este garantat indiferent de orientarea sexuală sau de identitatea de gen.

23 DREPTUL DE A SOLICITA ȘI DE A BENEFICIA DE AZIL ÎN ALTA ȚARĂ

Orice persoană are dreptul de a solicita și de a beneficia de azil în alte țări pe motiv că este persecutată în țara din care provine, inclusiv pe motiv de orientare sexuală sau de identitate de gen. Autoritățile unui stat nu pot transfera, expulza sau extrăda pe cineva într-un alt stat unde există temeri întemeiate că persoana poate fi torturată, persecutată sau supusă oricărei forme de tratament sau de pedepse crude, inumane sau degradante, pe motiv de orientare sexuală sau de identitate de gen.

STATELE TREBUIE SĂ:

- A. Analizeze, modifice și să aplice prevederi legale pentru a se asigura că teama întemeiată de persecuție pe motiv de orientare sexuală sau de identitate de gen este acceptată drept criteriu pentru acordarea statutului de refugiat și a azilului;
- B. Se asigure că nu există politici sau practici discriminatorii în cazul celor care solicită azil invocând motivul orientării sexuale sau al identității de gen;
- C. Se asigure că nimeni nu este transferat, expulzat sau extrădat într-un alt stat unde există temeri întemeiate că persoana poate fi torturată, persecutată sau supusă oricărei forme de tratament sau de pedepse crude, inumane sau degradante, pe motiv de orientare sexuală sau de identitate de gen.

24 DREPTUL DE A ÎNTEMEIA O FAMILIE

Orice persoană are dreptul de a întemeia o familie, indiferent de orientarea sa sexuală sau de identitatea de gen. Există diverse forme de familie. Nicio familie nu poate fi supusă discriminării din cauza orientării sexuale sau a identității de gen a oricărui membru al ei.

STATELE TREBUIE SĂ:

- A. Adopte toate măsurile legislative, administrative sau de altă natură necesare pentru a asigura dreptul de a întemeia o familie, inclusiv prin acces la adopție sau la reproducere asistată (inclusiv inseminarea de la donator), fără discriminare pe motiv de orientare sexuală sau de identitate de gen;

- B. Se asigure că legislația și politicile publice recunosc diversitatea formelor de familie, inclusiv a celor care nu implică descendența sau căsătoria și să adopte toate măsurile legislative, administrative sau de altă natură necesare pentru a se asigura că nicio familie nu este supusă discriminării pe motiv de orientare sexuală sau de identitate de gen a vreunui membru de familie, inclusiv în ceea ce privește asistența socială și alte beneficii de la stat, angajarea în muncă și imigrarea ca rezultat al relațiilor de familie;
- C. Adopte toate măsurile legislative, administrative sau de altă natură necesare pentru a se asigura că în toate demersurile și deciziile cu privire la copii, din partea instituțiilor publice sau private de asistență socială, instanțelor de judecată, autorităților administrative sau legislative, interesul copilului primează și că orientarea sexuală sau identitatea de gen a copilului sau a oricărui membru de familie sau a altei persoane nu pot fi considerate incompatibile cu interesul copilului;
- D. În toate demersurile cu privire la copii, să asigure copiilor care își pot exprima propriile păreri dreptul de a-și exprima acele păreri și să se asigure că acestea sunt luate în considerare cu seriozitate și ținând cont de vârsta și de maturitatea copiilor;
- E. Adopte toate măsurile legislative, administrative sau de altă natură necesare pentru a se asigura că în statele care recunosc căsătoria sau parteneriatul între persoane de același sex, orice drept, privilegiu, obligație sau beneficiu obținut de partenerii de sex diferit prin căsătorie sau parteneriat este în egală măsură disponibil partenerilor de același sex în urma căsătoriei sau a parteneriatului;
- F. Adopte toate măsurile legislative, administrative sau de altă natură necesare pentru a se asigura că orice obligație, drept, privilegiu sau beneficiu pe care îl au partenerii de sex diferit fără a fi căsătoriți este în egală măsură disponibil partenerilor necăsătoriți de același sex;
- G. Se asigure că actul căsătoriei și alte forme de parteneriat legal sunt valabile numai cu consimțământul liber și deplin al viitorilor soți sau parteneri.

DREPTUL DE A PARTICIPA LA VIAȚA PUBLICĂ 25

Orice cetățean are dreptul de a lua parte la viața publică, inclusiv dreptul de a candida la alegeri, de a participa la formularea de politici care afectează bunăstarea proprie și de a avea acces egal la toate funcțiile publice, inclusiv în cadrul poliției și armatei, fără discriminare pe motiv de orientare sexuală sau de identitate de gen.

STATELE TREBUIE SĂ:

- A. Analizeze, modifice și să aplice prevederi legale pentru a asigura exercitarea dreptului de a participa la viața publică și politică, la orice funcție publică, inclusiv în cadrul poliției și armatei, fără discriminare pe motiv de orientare sexuală sau de identitate de gen și cu respectarea acestor caracteristici individuale;
- B. Adopte toate măsurile necesare pentru a elimina stereotipurile și prejudecățile cu privire la orientarea sexuală și la identitatea de gen care împiedică sau limitează participarea la viața publică;
- C. Asigure dreptul fiecărei persoane de a participa la formularea de politici care afectează bunăstarea proprie, fără discriminare pe motiv de orientare sexuală sau de identitate de gen și cu respectarea acestor caracteristici individuale.

PRINCIPIUL

26 DREPTUL DE A PARTICIPA LA VIAȚA CULTURALĂ

Orice persoană are dreptul de a participa liber la viața culturală, indiferent de orientarea sexuală sau de identitatea de gen și de a exprima, prin participare culturală, diversitatea orientărilor sexuale și a identităților de gen.

STATELE TREBUIE SĂ:

- A. Adopte toate măsurile legislative, administrative sau de altă natură necesare pentru a asigura posibilitatea tuturor de a participa la viața culturală, indiferent de orientarea sexuală sau de identitatea de gen, și respectând aceste caracteristici individuale;
- B. Promoveze dialogul și respectul reciproc între diversele grupuri culturale de pe teritoriul unui stat, inclusiv între grupuri cu opinii diferite în privința problematicii referitoare la orientarea sexuală și identitatea de gen, în conformitate cu respectul pentru drepturile omului la care se referă aceste Principii.

PRINCIPIUL

DREPTUL DE A PROMOVA DREPTURILE OMULUI 27

Orice persoană are dreptul, individual sau în asociere cu alții, să militeze pentru protecția și realizarea drepturilor omului la nivel național și internațional, fără discriminare pe motiv de orientare sexuală sau de identitate de gen. Acest drept include activitatea de promovare și de protejare a drepturilor persoanelor de diverse orientări sexuale și identități de gen, precum și dreptul de a formula și discuta norme noi de drepturile omului, precum și de a promova acceptarea lor.

STATELE TREBUIE SĂ:

- A. Adopte toate măsurile legislative, administrative sau de altă natură necesare pentru a asigura un mediu favorabil pentru activitățile de promovare, protejare și realizare a drepturilor omului, inclusiv drepturile relevante pentru orientarea sexuală și pentru identitatea de gen;
- B. Adopte toate măsurile adecvate pentru a combate activitățile sau campaniile împotriva celor care lucrează pe tematica drepturilor omului, a orientării sexuale și a identității de gen, precum și împotriva celor care apără drepturile omului și sunt de diverse orientări sexuale și identități de gen;
- C. Se asigure că cei care apără drepturile omului, indiferent de orientarea sexuală sau de identitatea de gen și indiferent de problematica drepturilor omului pe care o promovează, se bucură - fără discriminare - de acces la organizații și alte instituții de drepturile omului naționale și internaționale, precum și de participare în și comunicare cu acestea;
- D. Asigure protecția celor care apără drepturile omului pe problematica orientării sexuale și identității de gen împotriva oricăror violențe, amenințări, retalieri, discriminări *de facto* sau *de jure*, presiuni, sau oricăror altor demersuri arbitrare ale statului sau altor actori privați, ca răspuns la activități de domeniul drepturilor omului. Aceeași protecție trebuie asigurată celor care apără drepturile omului indiferent de problematica abordată, împotriva unor astfel de tratamente aplicate pe baza orientării sexuale sau identității de gen;
- E. Sprijine recunoașterea și acreditarea organizațiilor care promovează și apără drepturile omului în cazul persoanelor de diverse orientări sexuale și identități de gen la nivel național și internațional.

28 DREPTUL LA REMEDII REALE ȘI EFICIENTE ȘI LA DESPĂGUBIRI

Toate victimele încălcărilor drepturilor omului, victimele încălcărilor motivate de orientarea sexuală sau de identitatea de gen, au dreptul la remedii reale și eficiente, proporționale și adecvate. Măsurile luate pentru a oferi reparații sau pentru a promova persoanele de diverse orientări sexuale și identități de gen sunt parte integrantă din dreptul la remedii și despăgubiri reale și eficiente.

STATELE TREBUIE SĂ:

- A. Adopte procedurile legale necesare, inclusiv prin reforma legislației și a politicilor publice, pentru a se asigura că victimele încălcărilor drepturilor omului pe motiv de orientare sexuală și de identitate de gen au acces la reparații prin restituție, compensație, reabilitare, satisfacție, garanții că abuzul nu se va repeta, și/sau orice alte măsuri adecvate;
- B. Se asigure că reparațiile au efect și sunt executate în timp util;
- C. Asigure înființarea de instituții și standarde pentru oferirea de remedii și despăgubiri, precum și instruirea în problematica încălcărilor drepturilor omului pe criteriul orientării sexuale și a identității de gen a tuturor angajaților acestor instituții;
- D. Se asigure că toate persoanele au acces la toate informațiile cu privire la procedurile de solicitare de reparații și despăgubiri;
- E. Se asigure că există sprijin financiar pentru cei care nu își pot permite costurile necesare pentru a obține despăgubiri și că orice alte dificultăți financiare sau de altă natură, legate de obținerea de despăgubiri, sunt înlăturate;
- F. Organizeze programe de pregătire și de conștientizare, inclusiv pentru profesori, elevi și studenți la toate nivelele în învățământul de stat, pentru asociații profesionale și pentru persoanele care prezintă riscul potențial de a încălca drepturile omului, pentru a promova respectul pentru standardele internaționale de drepturile omului și aderarea la acestea, în concordanță cu aceste Principii, precum și pentru a combate atitudinile discriminatorii motivate de orientarea sexuală și de identitatea de gen.

RESPONSABILITATEA PENTRU ÎNCĂLCĂRILE DREPTURILOR OMULUI 29

Orice persoană ale cărei drepturi sunt încălcate, inclusiv acele drepturi precizate în aceste Principii, are dreptul de a-i trage la răspundere pentru acțiunile lor, în mod proporțional cu gravitatea încălcării, pe cei responsabili în mod direct sau indirect, fie că sunt reprezentanți ai statului sau nu. Cei care comit încălcări ale drepturilor omului referitoare la orientarea sexuală și la identitatea de gen nu pot beneficia de impunitate.

STATELE TREBUIE SĂ:

- A. Adopte proceduri penale, civile, administrative și de altă natură, adecvate, accesibile și eficiente, precum și mecanisme de monitorizare pentru a asigura tragerea la răspundere a celor care comit încălcări ale drepturilor omului referitoare la orientarea sexuală și la identitatea de gen;
- B. Se asigure că toate plângerile cu privire la infracțiuni comise pe motiv de orientare sexuală sau de identitate de gen, reale sau presupuse, inclusiv infracțiuni menționate în aceste Principii, sunt investigate prompt și complet, iar atunci când dovezile necesare sunt găsite, persoanele responsabile sunt puse sub urmărire, trimise în judecată și pedepsite în consecință;
- C. Organizeze instituții și proceduri independente și eficiente pentru a monitoriza elaborarea și punerea în aplicare de legi și politici publice pentru a asigura eliminarea discriminării pe motiv de orientare sexuală și de identitate de gen;
- D. Înlătore orice obstacole care împiedică tragerea la răspundere a celor care au comis încălcări ale drepturilor omului referitoare la orientarea sexuală și la identitatea de gen.

RECOMANDĂRI SUPLIMENTARE

Toți membrii societății și ai comunității internaționale au responsabilități privitoare la punerea în practică a drepturilor omului. Prin urmare, recomandăm ca:

- A. Înalțul Comisar al Organizației Națiunilor Unite pentru Drepturile Omului să adere la aceste Principii, să promoveze punerea lor în practică pretutindeni și să le integreze în programul Biroului Înalțului Comisar pentru Drepturile Omului, inclusiv la nivel teritorial;
- B. Consiliul pentru Drepturile Omului al Națiunilor Unite să adere la aceste Principii și să acorde atenție sporită încălcărilor drepturilor omului pe motiv de orientare sexuală și de identitate de gen, cu scopul de a promova respectarea acestor Principii de către state;
- C. Procedurile Speciale pentru Drepturile Omului ale Națiunilor Unite să acorde atenția necesară încălcărilor drepturilor omului pe motiv de orientare sexuală sau de identitate de gen și să integreze aceste Principii în exercitarea mandatelor lor;
- D. Consiliul Economic și Social al Organizației Națiunilor Unite să recunoască și să acrediteze organizațiile neguvernamentale care promovează și apară drepturile omului în cazul persoanelor de diverse orientări sexuale și identități de gen, în conformitate cu Rezoluția 1996/31;
- E. Organismele stabilite de Tratatul de Drepturile Omului ale Națiunilor Unite să integreze în mod efectiv aceste Principii în exercitarea mandatelor lor, inclusiv în jurisprudență și în evaluarea rapoartelor înaintate de state și, atunci când este cazul, să adopte Recomandări Generale sau alte texte care interpretează tratatele cu privire la punerea în practică a legislației de drepturile omului în cazul persoanelor de diverse orientări sexuale și identități de gen;
- F. Organizația Mondială a Sănătății și Programul Comun al Națiunilor Unite pentru HIV/SIDA să elaboreze norme metodologice cu privire la furnizarea de servicii medicale adecvate și care să răspundă nevoilor de sănătate referitoare la orientarea sexuală și la identitatea de gen, respectând pe deplin drepturile omului și demnitatea;
- G. Înalțul Comisar al Națiunilor Unite pentru Refugiați să integreze aceste Principii în eforturile depuse pentru a proteja persoanele care se confruntă cu persecuții sau au o teamă întemeiată de a fi persecutate pe motiv de orientare sexuală sau de identitate de gen și să asigure că nimeni nu este discriminat pe motiv de orientare sexuală sau de identitate de gen în accesarea asistenței umanitare sau a altor servicii, sau în procesul de determinare a statutului de refugiat;
- H. Organizațiile interguvernamentale regionale și subregionale care au un angajament privind drepturile omului, ca și organismele stabilite de

tratatele regionale de drepturile omului trebuie să asigure că promovarea acestor Principii este integrală exercitării mandatelor diverselor mecanisme, proceduri și a altor inițiative și programe de drepturile omului;

- I. Tribunalele regionale de drepturile omului integrează efectiv Principiile relevante pentru tratatele de drepturile omului pe care le interpretează, atunci când își stabilesc jurisprudența proprie cu privire la orientarea sexuală și la identitatea de gen;
- J. Organizațiile neguvernamentale care lucrează în domeniul drepturilor omului la nivel național, regional și internațional, să promoveze respectul pentru aceste Principii în cadrul misiunilor lor;
- K. Organizațiile umanitare să încorporeze aceste Principii în programele lor umanitare sau caritabile și să nu discrimineze pe motiv de orientare sexuală sau de identitate de gen în furnizarea de ajutor și de orice alte servicii;
- L. Instituțiile naționale de drepturile omului să promoveze respectul pentru aceste Principii de către actorii statali și nestatali și să integreze în programele lor promovarea și apărarea drepturilor omului în cazul persoanelor de diverse orientări sexuale și identități de gen;
- M. Asociații profesionale, inclusiv în domeniile medical, de drept penal sau civil și educațional, să-și reformeze practicile și metodologia pentru a se asigura că promovează activ punerea în practică a acestor Principii;
- N. Organizațiile comerciale să recunoască și să acționeze conform rolului important pe care îl au atât în asigurarea respectării acestor Principii în cazul propriilor angajați, cât și în promovarea acestor Principii la nivel național și internațional;
- O. Mass media să evite folosirea de stereotipuri referitoare la orientarea sexuală și la identitatea de gen și să promoveze toleranța și acceptarea diversității de orientări sexuale și identități de gen, precum și să sensibilizeze publicul cu privire la aceste chestiuni;
- P. Agențiile finanțatoare guvernamentale și fundațiile private să acorde asistență financiară organizațiilor neguvernamentale și altor inițiative pentru promovarea și apărarea drepturilor omului în cazul persoanelor de diverse orientări sexuale și identități de gen.

Aceste Principii și Recomandări reflectă punerea în practică a dreptului internațional al drepturilor omului în cazul vieții și experiențelor persoanelor de diverse orientări sexuale și identități de gen; niciuna dintre aceste mențiuni nu poate fi interpretată pentru a restrânge sau limita în orice fel drepturile acestor persoane, așa cum sunt recunoscute în dreptul sau standardele internaționale, regionale sau naționale.

ANEXA

SEMNETARI AI PRINCIPIILOR DE LA YOGYAKARTA

Philip Alston (Australia), Raportor Special ONU cu privire la execuții extrajudiciare și arbitrare și profesor de drept, Facultatea de Drept a New York University, SUA

Maxim Anmeghichean (Moldova), Regiunea Europeană a Asociației Internaționale de Lesbieni și Gay (ILGA-Europe)

Mauro Cabral (Argentina), Cercetător la Universitatea Națională din Cordoba, Argentina, Comisia Internațională de Drepturile Omului pentru Gay și Lesbieni (IGLHRC)

Edwin Cameron (Africa de Sud), Judecător, Curtea Supremă de Apel, Bloemfontein, Africa de Sud

Sonia Onufer Corrêa (Brazilia), Cercetător Asociat la Asociația Interdisciplinară Braziliană Împotriva SIDA (ABIA) și co-președintă a Observatorului de Politici cu privire la Sexualitate (Sexuality Policy Watch; co-președintă a întâlnirii din Yogyakarta a experților)

Yakin Ertürk (Turcia), Raportor Special a ONU cu privire la Violență Împotriva Femeilor, profesoară, Departamentul de Sociologie, Universitatea Tehnică din Orientul Mijlociu, Ankara, Turcia

Elizabeth Evatt (Australia), fostă membră și președintă a Comitetului ONU cu privire la Eliminarea Discriminării Împotriva Femeilor, fostă membră a Comitetului ONU pentru Drepturile Omului și Comisar al Comisiei Internaționale de Juriști

Paul Hunt (Noua Zeelandă), Raportor Special al ONU cu privire la dreptul la cel mai înalt standard de sănătate și profesor, Facultatea de Drept, Universitatea din Essex, Marea Britanie

Asma Jahangir (Pakistan), Președintă, Comisia pentru Drepturile Omului din Pakistan

Maina Kiai (Kenya), Președinte, Comisia Națională pentru Drepturile Omului

Miloon Kothari (India), Raportor Special al ONU cu privire la dreptul la o locuință decentă

Judith Mesquita (Marea Britanie), Cercetătoare Principală, Centrul pentru Drepturile Omului, Universitatea din Essex, Marea Britanie

Alice M. Miller (Statele Unite ale Americii), Profesoară Adjunctă, Facultatea de Sănătate Publică, Co-directoare, Programul de Drepturile Omului, Universitatea Columbia, SUA

Sanji Mmasenono Monageng (Botswana), Judecătoare la Inalta Curte (Republica Gambia), Comisar al Comisiei Africane pentru Drepturile Omului și ale Popoarelor, Președintă a Comitetului cu privire la implementarea Directivelor de la Robben Island cu privire la interzicerea și prevenirea Torturii și a altor Tratamente Crude, Inumane sau Degradante (Comisia Africană pentru Drepturile Omului și ale Popoarelor)

Vitit Muntarbhorn (Tailanda), Raportor Special al ONU pentru situația drepturilor omului în Republica Populară Democrată Coreană și Profesor de drept la Universitatea Chulalongkorn, Tailanda (co-președinte al întâlnirii din Yogyakarta a experților)

Lawrence Mute (Kenya), Comisar al Comisiei Naționale pentru Drepturile Omului din Kenya

Manfred Nowak (Austria), Raportor Special al ONU cu privire la tortură, alte tratamente sau pedepse crude, inumane sau degradante; membru al Comisiei Internaționale de Juriști, Profesor de drepturile omului la Universitatea din Viena, Austria și Director al Institutului pentru Drepturile Omului Ludwig Boltzmann

Ana Elena Obando Mendoza (Costa Rica), avocată feministă, activistă pentru drepturile omului și consultant internațional

Michael O'Flaherty (Irlanda), Membru al Comitetului ONU pentru Drepturile Omului, Profesor de drepturile omului și Co-director, Centrul de Drept al Drepturilor Omului, Universitatea din Nottingham, Mare Britanie (Raportor cu privire la elaborarea Principiilor de la Yogyakarta)

Sunil Pant (Nepal), Președinte, Blue Diamond Society, Nepal

Dimitrina Petrova (Bulgaria), Directoare executivă, Trustul pentru Drepturi Egale (The Equal Rights Trust)

Rudi Mohammed Rizki (Indonezia), Raportor Special al ONU cu privire la solidaritatea internațională, Lector Principal și Vice-decan pentru afaceri academice, Facultatea de Drept, Universitatea din Padjadjaran, Indonezia

Mary Robinson (Irlanda), Fondatoare a „Realizarea Drepturilor: Inițiativa cu privire la Globalizarea Etică,” fostă Președintă a Irlandei și fost Înalt Comisar al Națiunilor Unite pentru Drepturile Omului

Nevena Vuckovic Sahovic (Serbia), Membră a Comitetului ONU pentru Drepturile Copilului și Președintă a Centrului pentru Drepturile Copilului, Belgrad, Serbia

Martin Scheinin (Finlanda), Raportor Special ONU pe problematica drepturilor omului și contra-terorism, Profesor de drept constituțional și internațional și Director al Institutului pentru Drepturile Omului, Universitatea Åbo Akademi, Finlanda

Wan Yanhai (China), Fondator, Proiectul AIZHI Action și Director al Institutului de Educație pentru Sănătate AIZHIXING, Beijing, China

Stephen Whittle (Marea Britanie), Profesor de drept și egalitate la Universitatea Metropolitană din Manchester, Marea Britanie

Roman Wieruszewski (Polonia), Membru al Comitetului ONU pentru Drepturile Omului și Director al Centrului pentru Drepturile Omului din Poznan, Polonia

Robert Wintemute (Canada și Marea Britanie), Profesor de drept internațional al drepturilor omului, Facultatea de Drept, King's College, Londra, Marea Britanie.

